

Витомир П. Павловић

Има ли писање сврхе у смутним временима?

*(Над закаснелом вешћу о смрти Милорада Лазића,
вишедеценијског тузланског житеља, али превасходно
књижевника, аутора више књига, међу којима се издваја Освит
- роман о Светом Сави)*

Међуљудске везе опстају и после крвопролића, само - разроко. Пошаст посттрауматског синдрома погађа не само појединца, социјалне групе, него и читава друштва. Отуда се за нестанак неких људи касно сазна или се не чује никад. Тако се догодило и с **Милорадом Лазићем**, вишедеценијским тузланским житељем, али чињеница припадног битисања није ни повод ни разлог за ово подсећање, с неколико година закашњења, без сумње. Разлог је његово дело, најпре новинарско, онда романсијерско и тек успут – егзистенцијално привредно.

Лазић је за многе представљао загонетну, од свакодневног света, наизглед, отцељену личност, зато тешко схватљиву јединку. Можда у том менталном хабитусу ваља тражити извориште, мотивацију за писање књига теолошко-филозофског карактера у сфери екумене, мада би га завичајни код пре требало да упуту на стазу сатиричара или хумористе из шабачке школе чивија и ваљевског лицеја подвале. Али једно је очекивање, интима и животна збиља сасвим друго.

Рођен 1936. у Крнулама, селу између Ваљева и Шапца, близу Владимираца, будући новинар и писац био је у прилици да рано упозна прву литерарну топографију људске похлепе, подмићивања и корупције. Крнуле су нефолклорно поглавље школске лектире из пера **Милована Глишића**, забоденог у главу шећера, увек истог средства преваре богаћења ради. Препродавана безброј пута у режији главара и полтрона из власти, та - већ умузгана - 'скулптура' од слаткиша обмањује наивне сељаке и у чекмеце среског начелника слива њихове муком стечене цванцике. Мито и зеленашење симбол су тог времена, закаснеле првобитне акумулације капитала, слично, мада несразмерно, начину пљачкања у извођењу данашње политичко-тајкунске мафије.

Оставши рано без мајке, Лазић је растао уз оца солунца и два старија брата, од којих је најстарији страдао у другом светском рату. Основну школу похађао је у родном селу, гимназију – по ранијој класификацији – у Шапцу. Неочекивано, или баш због друштвено-политичких и иних прилика, после шестог разреда, с групицом истомишљеника, покушава да емигрира на „трули запад“. Издржао је годину дана у сремско-митровачком затвору, где је робијао и „највећи југо-дисидент“ **Милован Ђилас**, свакако по иницијалној

„препоруци“ свога памфлета **Анатомија једног морала**, објављеног у листу **Борба**, ваљда 1953. године, у ком оштро критикује нову клику и нову комунистичку класу у Југи. Мучно, али без појединости, ако сте му били блиски, могли сте од Лазиха сазнати и за два-три сусрета с дугогодишњим робијашем, уза све и књижевником, аутором романа **Црна Гора**, док су у затворском дворишту, на рекреационој шетњи, набијали кондицију!?

По одслужењу казне 1956. наставио је школовање у тузланској гимназији где је матурирао 1959. Одмах је препознат као поета, члан дружбе од десетак младих писаца у клубу Радничког универзитета под руководством професора **Страхиње Војиновића** и **Зорана Т. Јовановића**. Прве радове – лирске песме у прози - објавио је у шабачком часопису **Уствари**. Напустивши студије у Београду, 1960. запослио се у Тузли и Лукавцу, као службеник, одакле је убрзо прешао у Радио-Тузлу и на пословима новинара провео две деценије. Радио је у Привредној комори, дописништву **Привредних новина** Сарајево, а једно време је обављао посао директора у неким тузланским фирмама. Рат га је затекао у Сарајеву на положају директора **Привредних новина**.

О својим сарајевским данима није досађивао ни ретким, најближим пријатељима, радије се подсећао своје матурске генерације. „Нико – каже - ни на једној ни на другој страни у овом рату није упрљао своје руке и ја се тиме поносим.“ Зна се, међутим, да је у Сарајеву био присиљен да копа ровове. „Копам ја – казује – моја седа коса лепрша на ветру. Онда, отуда, иза неког заклона, чујемо глас, кажу ћетнићки и папански. „Запни сиједи, копај, нећемо теби ништа, али нека се други причувају.“ Године 1994. породица је, на драматичне начине, успела да се извуче из Сарајева и настани у Бијељини, одакле је – неколико година касније – прешла у Београд.

Практичан какав је био, Милорад Лазих није сматрао да је новинарство инспиративан посао; своје обавезе финализовао би у наједноставнијој форми. Са журналистима се није дружио, нити крао дане и ноћи по кафанама, где се множе свакакве „генијалне згоде“, оговарају колеге и конкурентски медији, троши узалуд енергија... Посвећивао се породици, супрузи Илинки, сину и кћери, обавезно књизи и ванредном студију (колико се зна завршио је права у Приштини).

Такав Лазих, као новопечени Сарајлија, одједном постаје романописац.

Године 1991. објављује у Тузли два романа. Први **Људи и нељуди** или **мудрост постојања**, с упутством читаоцима да је то „запис о људима који су умирали прије смрти и покушавали да надживе себе и своје савременике.“ Други **Долина смећих људи** сугерише став неминовности да постоје људи који дођу и оду, па опет дођу, а никад неће рећи да су се вратили. Лазих се опредмећује као посвећеник медитације, мисаоности, филозофски и интелектуално, свакако и екуменски, оријентисан према задатим темама и стога (неумесно) питање откуд то да се бави изазовима религијских садржаја, поготово са стране људи који за такву врсту духовности немају наклоности или је сматрају превазиђеном. Неки критичари покушали су да пруже одговоре, пре свега кад је реч о првом роману.

Асим Халиловић, професор, у тексту објављеном у **Фронту слободе** под насловом **Медитативно претакање повијести** између осталог каже:

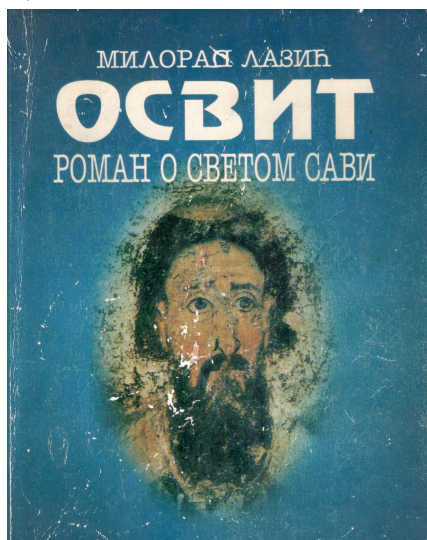
- *Радња романа лоцирана је у Горњој Чаршији, у ствари, у Тузли, што се наслућује по многим натукницама, иако наш град није изријеком споменут. Смрт Сабахудина Малог, као окосница ове приче, послужила је аутору, рекло би се, само као повод да би зналачки и веома умјешно расплео своју дубоку мисаоност и читаоца маестрално увео у изузетно сложени свијет мудрих и одабраних представника свих четирију конфесија што стољећима суживотно обитавају у Чаршији.*

Скоро у исто време огласио се и **Џемалудин Алић** текстом **Загонетна смрт Сабахудина Малог** (КУН, 12. страна, Ослобођење, Сарајево, 22. јун 1991.) у коме каже:

Одавно нисмо читали овако одмјерену, увјерљиву, аргументирану критику догматског негирања прошлости, многоврсја свих духовних суштина, свих конфесија. Лазић је, чини се, најмање дао духовност православља, а најувјерљивији је и готово једини у нас кад су у питању јеврејство, кабализам, познавање тог учења, док је, опет, готово једини продро у историјску суштину дервишких учења. Његов приступ овој сложеној теми је историјски фундиран, наративни пут који је изабрао да би саопштавао своје рефлексије говори о дару приповиједања који је непатворен, нерабљен у нас будући да нема узора. Пред нама је потпуно нов и талентован романијер, који је ово своје дјело, чини се, годинама калио у ватри невјерице. Тако, уосталом, и настају права умјетничка дјела.

Долина смећих људи о галаксији фрањевачке тео-философије, али не само о томе, појавила се у незгодно време - предрат је утишао и критике и критичаре, стога обратимо пажњу на рецензенте. Тако проф. **Никола Ковач** каже:

- *Долина смећих људи више је роман атмосфере него исповијести или свједочења. Аутор настоји да прије свега створи атмосферу у којој се назире морални и психолошки ликови његових јунака, више него да радњу представи као вољни чин њених протагониста. С друге стране, М. Лазић историјске догађаје дочарава као драму појединца и у самим згодама из живота проналази логику и дух општих збивања. Тако драму једног романа читамо као потресе у души сваког појединца, обичног човјека.*

В.П. Милорад Лазич - новинар и романописац,
1936. поред света и прибрежник 2021.?

Лазихева „Босанска мулти фаза“ је тиме практично окончана, следи преокупација православљем као окосницом историјске драме јунака. Концем 1997. у Бањалуци је штампан роман **Први сан**, о посланству словенских апостола, солунске браће Константина (Ћирила) и Методија, а 1999. **Освит – Роман о Светом Сави** (Источно Сарајево). Како истиче проф. др. **Драган Недељковић**, наслов је симболичан; после **Првог сна**, долази велика епоха наше српске цивилизације, обележена династијом Немањића и огромном улогом великог српског духовника Светог Саве... Сам Растко – Сава Немањић, при крају своје судбинске стазе, као да се исповеда и полажући рачуне себи, својима и Богу, обасјава свој живот, побуде сопствених одлука и поступака, сударе између снова и збиље, идеала и стварности, индивидуалне судбине и историје, вере и искушења... Милорад Лазих је успео да напише такво занимљиво дело, којим помаже читаоцу да схвати сопствено биће кроз бића и судбине својих предака. Дочарао је средњовековну атмосферу дубоке побожности над којом се надноси, и често је разбија, сила спонтаног живота, коју је немогуће потпуно укротити и контролисати. То рвање вере и нагона, свести и ирационалних порива, љубави и мржње повећава драматичност романа. Роман **Освит** духовно обогаћује читаоца, ширећи и обасјавајући видике.

Проф. **Јелина Ђурковић** истиче да Лазих није само добар зналац периода о коме пише, он је, по духовном склопу, један од оних о којима пише. Зато је његова ауторска визија хришћанско-православна, још уже – светосавска, аутентична у оној мјери у којој одудара од савремених постмодернистичких дробљења свега што је монолитна свијест о људском интегритету. Лазих реafirмише светосавску филозофију живота на темељима њеног творца, као одговор на распад хумане цивилизације на крају XX вијека. Цивилизација која је протјерала историју, прогнала Бога и свела Вријеме само на данас, изгубила је своју будућност и индивидуу опасно примакла анималном... Идеал индивидуалног, често поистовећен са дометима материјалне благодети, доживљава пораз зато што је занемарио друштвену и духовну суштину људског бића. Православље у себи обједињава и духовну и друштвену компоненту, а појединцу оставља право избора. Такав модел културе живљења у **Освиту** најбоље се очитује на примјеру Немањине породице, а шири се и на цијелу заједницу народа... Читање Освита је својеврсно преслишавање, едукација и уживање у исто вријеме. Добро је да имамо писца који воли свог читаоца, као ближњег свога – закључује рецензент.

Крај двадесетог и почетак двадесет првог века није донео ништа добро ни писцу ни средини у којој је живео. После сваковрсних санкција и зликовачког НАТО бомбардовања 1999, Београд је, такође, спао на рушевину, на разбојиште запенушаних странака под страним уплитањима, на арену криминалаца, спрему политичких и подземних гангова, због којих се и живот лако губио да би све кулминирало убиством премијера Ђинђића. Шта су имале да траже култура и уметност, када се, силом разних утицаја и интереса, друштво цепало на кланове, котерије, када су старе вредности бацане у блато, а нове нису ни на помолу, уз гесло политике, „ко жели да се држи морала, нека иде у цркву!“ Требало је бити бескичмењак и слугерања, па се уденути у издавачке планове. Лазих није човек таквог кова. Неке већ готове и

започете рукописе оставио је по страни, објашњавајући свој чин једноставним речима. „У оваквој атмосфери, писање нема сврхе.“

Можда ће доћи време кад ће и ти, склоњени рукописи доживети свој освит.

Освит или **праскозорје**. Кажу да су то најлепше речи у српском језику.

П.С.

*Часопис **Просвјетина посланица** је у свом другом броју (јануар 2001.), уз кратку белешку о аутору, под насловом **Мајка**, објавио последње поглавље романа **Освит**, у коме Свети Сава исказује своја осећања и сећања на благочестиву мајку Ану, пореклом Гркињу, која је на српском двору постала узорна Српкиња, а касније се замонашила, као и њен супруг Немања. Уредништво додаје да је тиме „настојало да литерарно заокружи тематску цјелину о Светом Сави и светосављу, о коме се иначе мало зна, а много прича и често шпекулише.“ Часопис је изашао у озрачју обележавања 2000. годишњице хришћанства и 800 година манастира Хиландар, 8. октобра 2000. године. Тада је у православном Храму у Тузли била изложена чудотворна икона Пресвете Богородице Хиландарске (омиљена Савина светиња и значајан ентитет у роману) и уз мноштво архијереја одржана литургија коју је предводио Његова светост Патријарх српски господин Павле...Треба се надати да ће се после ове објаве о писцу Милораду Лазићу знати нешто више.*

Тузла, новембра 2023.